

گزارش چکیده پایان نامه / رساله
فارسی و انگلیسی

	<p>گزارش چکیده پایان نامه / رساله فارسی و انگلیسی</p>						<p>دانشگاه خوارزمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی</p>	
<p>نام و نام خانوادگی دانشجو:</p>	<p>زهرا زند</p>	<p>رشته تحصیلی:</p>	<p>مطالعات زنان</p>	<p>مقطع تحصیلی:</p>	<p>کارشناسی ارشد</p>	<p>تاریخ دفاع:</p>	<p>۱۴۰۱/۶/۱۳</p>	
<p>نام استاد راهنما</p>	<p>دکتر مریم غنی زاده بافقی</p>	<p>نام استاد مشاور</p>	<p>دکتر جمشید جعفر پور</p>	<p>نام استاد/ اساتید داور</p>	<p>دکتر محمد قاسم تنگستانی</p>			
<p>عنوان پایان نامه/ رساله:</p>	<p>بررسی نظام حقوقی حاکم بر فضای مجازی کودکان در ایران</p>							
<p>بیان مسئله:</p>	<p>عدم رشد کافی کودک در ابعاد مختلف جسمی، عقلی، روانی، اجتماعی، اقتصادی و نیز عدم توانایی او در دفاع از حقوق خویش موجب می‌شود که قادر به درک بزه‌دیدگی و گریز از آن نباشد، ضریب آسیب‌پذیری او بالا رود و نیاز توجه به او بیش‌تر گردد. بنابراین، در قوانین کشورها و حقوق بین‌الملل برای مصونیت کودکان از تهدیدها و جبران خسارت‌های مادی و معنوی ایشان، روش‌های حمایتی خاص لحاظ شده است. حمایت از حقوق کودکان نیازمند شناسایی مصادیق آن می‌باشد.</p> <p>در کنوانسیون حقوق کودک و اسناد مصوب مربوطه به حقوق کودکان توجه شده است. وضعیت آسیب‌پذیری کودکان و نیاز ایشان به حمایت، باعث شده که در کنار قوانین حمایتی، محدودیت‌هایی نیز در حمایت از حقوق ایشان لحاظ گردد. به عنوان نمونه می‌توان به ایجاد محدودیت در دسترسی همه جانبه کودکان به فضای مجازی اشاره نمود.</p> <p>فضای مجازی و فناوری اطلاعات و ارتباطات از مصادیق تحولات و پیشرفت‌های بشری است. دو فناوری رایانه و مخابرات در این عرصه نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. هدف رایانه، تسریع و تسهیل پردازش اطلاعات، و هدف مخابرات نشر این اطلاعات پردازش شده می‌باشد. به تدریج با تلفیق این دو فناوری، انقلابی در عرصه‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات رخ داده است که موجب ظهور شبکه جهانی وب، شبکه‌های مجازی و... گردیده است. بنابراین، فضایی متمایز از دنیای فیزیکی به نام فضای مجازی به وجود آمده است که در این فضا، انسان با بی‌مرزی و چند فرهنگی و در عین حال برخورداری از فضای واحد روبرو می‌باشد.</p> <p>فضای مجازی هم‌زمان با فرصت‌هایی که برای افراد به ویژه کودکان ایجاد نموده، تهدیدها و آسیب‌هایی نیز همراه دارد که به عنوان نمونه می‌توان به جعل و کلاهبرداری، اعتیاد اینترنتی، قرار گرفتن در معرض محتوای غیرقانونی، دزدی هویت و استثمار جنسی اشاره کرد. البته، در ایران به دلیل وجود ارزش‌ها و اعتقادات دینی، فرهنگی و ملی علاوه بر تهدیدهای رایج در فضای مجازی کودکان در جهان، تهدیدهای دیگری نیز وجود دارد مانند استهزاء ارزش‌های دینی، تضعیف و از بین بردن اعتقادات دینی و فرهنگی، از بین بردن اعتماد به نفس جوانان و وابسته کردن آنها به بیگانگان.</p> <p>شناخت صحیح این تهدیدها و آسیب‌ها، و اقدامات و پیش‌گیری‌های لازم، کنترل آنها را ممکن می‌سازد.</p>							

پیش‌بینی، شناسایی و ارزیابی خطر وقوع جرم و اتخاذ تدابیر و اقدامات لازم برای از بین بردن یا کاهش آن، پیش‌گیری است.^۱ یعنی باید قبل از وقوع تهدیدها و آسیب‌ها با استفاده از تمهیدات اجتماعی و وضعی تا حد امکان از ارتکاب آنها پیش‌گیری کرد. اما پرواضح است که با وجود این اقدامات پیش‌گیرانه و کنشی نیز، برخی از افراد به ویژه کودکان، به‌طور ارادی یا غیرارادی مرتکب جرم می‌گردند. این امر موجب گردیده است تا سیاست‌گذاران جامعه برای پیش‌گیری از ارتکاب جرم تدابیر دیگری اتخاذ نمایند. این تدابیر مربوط به بعد از وقوع جرم، واکنشی یا پسینی قلمداد می‌گردند که اقداماتی با هدف پیش‌گیری از بزه‌کاری نخستین و تکرار جرم مجرمین فضای مجازی است. در واقع، سیاست‌گذاران فضای مجازی باید در کنار تدوین اصول اخلاقی و پیش‌گیری غیرکیفری به تدوین قوانین بازدارنده و کیفری برای جلوگیری از تهدیدها و آسیب‌های فضای مجازی توجه نمایند.

لزوم اهمیت و توجه به جرایم فضای مجازی و مسائل غیراخلاقی و تدوین قوانین در این راستا آنجا جلوه می‌نماید که اگر پیش‌گیری غیرکیفری و کیفری جامعه متناسب با این پیشرفت‌ها و ویژگی‌های فضای مجازی تغییر نکند، جرایم و مسائل غیراخلاقی زیادی بدون برخورد یا مجازات باقی می‌ماند. چنین وضعیتی جامعه را به سوی التهاب و نابسامانی سوق می‌دهد و در این میان بیش‌ترین آسیب‌ها متوجه کودکان خواهد بود، در نتیجه ضروری است جرم‌شناسی، پیش‌گیری و قوانین حمایتی در حوزه فضای مجازی مورد توجه مسئولین مربوطه قرار گیرد و قوانین جامع و کارشناسی شده برای حمایت از قشر آسیب‌پذیر کودک در این فضا تدوین و تصویب گردد.

البته، رویکرد حقوقی نسبت به فضای مجازی باید با ویژگی‌های این فضا تناسب داشته باشد. از جمله ویژگی‌های این فضا فرازمانی، فرامرزی، فرامتنی، فراگیری، دارای عدالت رسانه‌ای بودن، تعاملی بودن، گزینشی بودن اطلاعات و به‌روز و متنوع بودن است که به‌طور ویژه به تدوین سیاست‌ها، قوانین، اسناد حقوقی و آموزش نیروهای پلیس نیازمند است.

در ایران بر اصل لزوم توجه به کودکان و حمایت از آنان در فضای مجازی تأکید شده است و واکنش‌های قانونی نیز، در برابر جرایم فضای مجازی صورت گرفته است ولی با توجه به پیشرفت و پیچیدگی فضای مجازی نمی‌توان به سیاست‌گذاری‌ها و قوانین موجود اکتفا نمود.

در این راستا شورای عالی فضای مجازی نیز به دستور مقام معظم رهبری در تاریخ ۱۳۹۰/۱۲/۱۷ تشکیل گردیده است. ایشان در حکمی به اعضای شورای عالی فضای مجازی می‌فرماید: «اهتمام ویژه به سالم‌سازی و حفظ امنیت همه جانبه فضای مجازی کشور و نیز حفظ حریم خصوصی آحاد جامعه و مقابله مؤثر با نفوذ و دست‌اندازی بیگانگان در این عرصه».^۲ بنابراین نهادهای مسئول نقش اساسی در سیاست‌گذاری و وضع قوانین مناسب، اعمال نظارت، کنترل و مدیریت فضای مجازی به ویژه نسبت به کودکان دارند.

بررسی نظام حقوقی حاکم بر فضای مجازی کودکان در ایران و شناسایی مزایا و معایب آن موضوعی است که در این پژوهش به تفصیل به آن پرداخته خواهد شد.

روش پژوهش: این پژوهش بر اساس روش تحقیق توصیفی و تحلیلی و با بهره‌مندی از اسناد حقوقی و منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی انجام شده است.

^۱ پالایش. افسانه. ۱۳۹۴. «مطالعه تطبیقی پدیده هرزه‌نگاری کودکان و نوجوانان در فضای مجازی (حقوق ایران و اسناد بین‌المللی)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد،

دانشگاه علامه طباطبائی. ص ۱۰۷.

^۲ <https://farsi.khamenei.ir/newspart-index-old?id=30658&nt=4&year=1394&tid=15410#56582>

پرسش اصلی:

چه نظام حقوقی بر فضای مجازی کودکان در ایران حاکم است؟

پرسش‌های فرعی:

۱. در ادبیات حقوقی ایران، تعریف مفهوم کودک و جایگاه او چیست؟
۲. در ادبیات حقوقی ایران، فضای مجازی کودکان دارای چه مفهوم، گستره و قلمروی است؟
۳. رویکرد حقوقی ایران جهت صیانت از کودکان در محیط آنلاین (برخط) چگونه بوده است؟
۴. چه سازوکارها و دستاوردهای قانونی برای حمایت از کودکان در ایران در برابر آسیب‌های فضای مجازی وجود دارد؟
۵. خلأهای قانونی مرتبط با فضای مجازی کودکان در ایران کدامند؟

فرضیه اصلی:

ایران برای فضای مجازی کودکان، نظام حقوقی متقنی ندارد.

فرضیه‌های فرعی:

۱. در ادبیات حقوقی ایران، مفهوم کودک و جایگاه او تعریف شده است.
۲. در ادبیات حقوقی ایران، مفهوم، گستره و قلمرو فضای مجازی کودکان مشخص و تعریف شده است.
۳. رویکرد حقوقی ایران جهت صیانت از کودکان در محیط آنلاین (برخط) به مرحله تصویب قوانین رسیده است ولی دارای ضمانت اجرا نمی‌باشد.
۴. سازوکارها و دستاوردهای قانونی مناسب برای حمایت از کودکان در ایران در برابر آسیب‌های فضای مجازی وجود ندارد.
۵. فضای مجازی کودکان در ایران، در حوزه اجرای قوانین و نظارت بر آنها با خلأها و کمبودهایی مواجه است.

روند پژوهش:

پژوهش حاضر با عنوان «بررسی نظام حقوقی حاکم بر فضای مجازی کودکان در ایران» دارای مقدمه و دو فصل می‌باشد.

در مقدمه به بیان مسئله پژوهش، پرسش‌های پژوهش، فرضیه‌های پژوهش، اهداف پژوهش، ضرورت پژوهش، جنبه جدید بودن و نوآوری پژوهش، روش پژوهش، پیشینه پژوهش و سازمان‌دهی پژوهش پرداخته شده است.

فصل اول با عنوان واکاوی آثار فضای مجازی نسبت به کودکان در ایران شامل دو مبحث است. مبحث اول دارای دو گفتار است که در آنها ویژگی‌های کمی و کیفی فضای مجازی تبیین شده است. مبحث دوم نیز دارای دو گفتار است که در آنها فرصت‌ها و تهدیدهای فضای مجازی نسبت به کودکان در ایران مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل دوم نیز با عنوان واکاوی رویکرد حقوقی ایران نسبت به فضای مجازی کودکان دارای سه مبحث است. مبحث اول شامل دو گفتار است که به بررسی نهادهای حقوقی ایران نسبت به فضای مجازی، قبل و

بعد از تشکیل شورای عالی فضای مجازی پرداخته‌اند. در مبحث دوم سیاست‌گذاری‌های ایران نسبت به فضای مجازی کودکان مبتنی بر پیشگیری غیرکیفری مورد تحلیل قرار گرفته است. این مبحث نیز دارای دو گفتار است که به سیاست‌گذاری‌های سلبی مبتنی بر پیشگیری وضعی و سیاست‌گذاری‌های ایجابی مبتنی بر پیشگیری اجتماعی پرداخته‌اند. در مبحث سوم نیز طی پنج گفتار قوانین ایران نسبت به فضای مجازی کودکان مبتنی بر پیشگیری کیفری بررسی شده‌اند.

در نهایت، جمع‌بندی و نتیجه‌گیری انجام شده است و پیشنهادهایی نیز ارائه گردیده است. در این پژوهش از منابع فارسی شامل کتاب، پایان‌نامه، مقاله و سایت‌ها استفاده شده است.

مهمترین یافته‌ها :

این پژوهش با واکاوی آثار فضای مجازی نسبت به کودکان در ایران به معرفی ویژگی‌های کمی و کیفی این فضا پرداخته است. یافته‌ها حاکی از آن است که فضای مجازی دارای ویژگی‌های خاص و متفاوت با جهان فیزیکی می‌باشد. این ویژگی‌ها موجب شده‌اند که در کنار فرصت‌های دریافت محتوای آموزشی متنوع و ارائه محتوای خلاقانه و نوآورانه، تهدیدهای متعددی مانند استثمار جنسی، دزدی هویت، جعل و کلاهبرداری و ... نیز وجود داشته باشد. در این پژوهش، تهدیدها و آسیب‌های فضای مجازی از سه زاویه متفاوت مبتنی بر نوع محتوا، تعامل و پیامد بررسی شده‌اند. تهدیدهای مبتنی بر نوع محتوا بر سه گونه محتوای غیرقانونی، محتوای غیرمناسب، و آگاهی و مشاوره زیان‌آور معرفی شده‌اند. آسیب‌ها و تهدیدهای مبتنی بر نوع تعامل نیز، بر اساس سه سطح کودک به مثابه شرکت‌کننده، کودک به مثابه گنش‌گر، کودک به مثابه مصرف‌کننده بررسی گردیده‌اند. همچنین، تهدیدها و آسیب‌های مبتنی بر نوع اثر و پیامد در دو حیطه تهدیدهای دارای پیامد غیرمجرمانه و تهدیدهای دارای پیامد مجرمانه مورد تحلیل قرار گرفته‌اند.

امنیت و مصونیت در برابر تهدیدها و آسیب‌های فضای مجازی و بهره‌مندی از فرصت‌های آن از مصادیق حقوق کودکان است. نگاه انسانی به کودکان موجب حمایت ویژه از ایشان در فضای مجازی می‌گردد. بنابراین باید با رویکرد حقوقی مناسب، امنیت کودکان در فضای مجازی فراهم شود. در غیر این صورت، کودکان و در پی آن خانواده‌ها و جامعه دچار آسیب‌های جدی و گاه غیرقابل جبران خواهند شد.

این پژوهش با پرداختن به رویکرد حقوقی ایران نسبت به فضای مجازی کودکان، چالش‌ها و راه‌کارهای آن را نیز مطرح نموده است. در این راستا، بررسی نهادهای حقوقی یعنی نهادهای سیاست‌گذار، قانون‌گذار، نظارتی و اجرایی بر اساس دو دوره قبل و بعد از تشکیل شورای عالی فضای مجازی، نشان داده است که نهادهای فعال قبل از تشکیل شورای عالی فضای مجازی مانند شورای عالی اطلاع‌رسانی، شورای عالی افتا، شورای عالی انفورماتیک، شورای عالی فناوری اطلاعات، شورای عالی انقلاب فرهنگی، سازمان پدافند غیرعامل، با تشکیل این شورا فعالیتشان در حیطه فضای مجازی یا منحل گردیده است و یا در شورا ادغام شده و زیر نظر آن به فعالیت خود نسبت به فضای مجازی ادامه داده‌اند، البته به جز مجلس شورای اسلامی که به عنوان یک نهاد مستقل به فعالیت خود ادامه داده است. همچنین محرز گردیده است که شورای عالی فضای مجازی و نهادهای وابسته به آن، و نیز مجلس شورای اسلامی به سیاست‌گذاری و وضع قوانین نسبت به فضای مجازی کودکان اقدام می‌نمایند.

بررسی سیاست‌گذاری‌ها، قوانین و اسناد حقوقی ایران نسبت به فضای مجازی کودکان نیز بیان‌گر آن است که سیاست‌گذاری‌ها مبتنی بر پیشگیری غیرکیفری و براساس سیاست‌گذاری‌های سلبی و ایجابی صورت پذیرفته‌اند. سیاست‌گذاری‌های سلبی مبتنی بر پیشگیری وضعی (موقعیت‌مدار) و شامل برنامه‌ریزی کنترل‌کننده در حیطه قانون‌گذاری، پالایش فضای مجازی، ایجاد و گسترش ابزارهای کنترل‌کننده کودکان، و پلیس فتا می‌باشند. سیاست‌گذاری‌های ایجابی نیز، مبتنی بر پیشگیری اجتماعی (رشدمدار و

جامعه‌مدار) و شامل ارتقاء سواد مجازی، تولید و مدیریت محتوا، ایجاد امنیت بر اساس بومی‌سازی، ایجاد و گسترش جایگزین‌های مناسب می‌باشند. نهادهای آموزشی - فرهنگی، رسانه‌ای، انقلابی، و سازمان‌های مردم‌نهاد(NGO) نیز نقش مؤثری در این زمینه ایفا می‌نمایند.

قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹، قانون تجارت الکترونیک مصوب ۱۳۸۲، قانون الحاق ایران به پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک در خصوص فروش، فحشاء و هرزه‌نگاری کودکان مصوب ۱۳۸۶، قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌نمایند مصوب ۱۳۸۶، قانون جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸ و قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ از جمله قوانین ایران نسبت به فضای مجازی کودکان مبتنی بر پیشگیری کیفی می‌باشند که البته برخی از این قوانین به طور غیرمستقیم فضای مجازی کودکان را در بر می‌گیرند.

یافته‌های پژوهش در مجموع نمایان‌گر آن است که در ادبیات و رویکرد حقوقی ایران به کودکان و لزوم حمایت و صیانت از ایشان در فضای مجازی توجه شده است ولی تعریف واحدی از مفهوم کودک در نظام حقوقی ایران وجود ندارد. مفهوم، گستره و قلمرو فضای مجازی کودکان در ایران نیز، نامشخص است. همچنین، ایران برای فضای مجازی کودکان، نظام حقوقی منسجم و متقنی که در همه ابعاد دارای ضمانت اجرا باشد، ندارد و در این راستا نیازمند بازنگری و اصلاح در سیاست‌گذاری‌ها و قوانین خود نسبت به فضای مجازی کودکان می‌باشد.

تأیید استاد راهنما

